

olie, vet, talk, teer zijn — slaan zij het vat open, doch treffen niet anders dan de wellicht reeds rottende, wrangzure bessen aan. Vol woede storten zij het uit, om dan ten slotte toch nog het mooie, gave vat te houden.

Dit verhaal is zoo levendig, het verklaart zoo volkomen het anders onbegrijpelijke voorkomen aan de binnenzijde van het duingebied langs den weg naar Kinnun, dat het haast te goed klopt om verzonnen te zijn.

Dit wil niet zeggen, dat de „schipbreuk”-hypothese „juist” is gebleken.

In het verhaal wordt alleen melding gemaakt, van een aangespoeld vat, dat dus blijkbaar afkomstig was van een deklust op weg naar London of Hamburg. Eerst wat daarna met den inhoud gebeurde, maakte het aanslaan van *Vaccinium macrocarpon* in een duinvallei aan de binnenzijde van het eiland mogelijk. Dit was toch één van de weinige gebieden, waar een oudere bodem en een ouder plantendek zich had kunnen handhaven, omdat, waar het ver weg lag van de bewoonde centra, noch onder beweiding, noch onder brandstofexploitatie zeer had geleden waardoor de verjonging van het duingebied zich meer regelmatig en minder catastrofaal voltrok. Hierdoor had de bodem blijkbaar de ontwikkeling, welke voorwaarde is voor het groeien van *Vaccinium macrocarpon* verkregen en behouden zooals ook uit Holkema's beschrijving blijkt.

Een volkomen bevestiging van dit verhaal is natuurlijk niet meer te krijgen, daar de betrokken personen reeds vele jaren geleden overleden zijn. Maar in ieder geval hebben wij hier met een echte volksoverlevering te maken, welke spontaan volkomen onbegrijpelijke feiten ongedwongen en levendig weet te verklaren, zonder dat te bedoelen. Behoudens de relict-hypothese, waarvoor tenminste gepoogd was om concreet bewijsmateriaal te verzamelen, was tot nu toe geen enkele mededeeling over de herkomst de moeite van overwegen waard, omdat het eenvoudig beweringen waren, zooals er nog wel meer te opperen zouden zijn, waarvoor zelfs niet de geringste moeite was genomen, om ze waarschijnlijk te maken, laat staan te bewijzen.

Dit verhaal is een feit, dat stand houdt voor kritiek en als zoodanig overwogen moet worden. Het draagt zoo de kenmerken van het ongekunstelde en het ware, dat ik voor mij de relict-hypothese niet meer in de eerste plaats waarschijnlijk acht, en gaarne de mogelijkheid aanvaard, dat hier nog juist op het laatste moment de juiste geschiedenis van de herkomst van *Vaccinium macrocarpon* uit den volksmond kon worden opgeteekend.

Oegstgeest, 10 Juli 1933.

J. W. VAN DIEREN.

ONRUST.

Ruim veertig jaar geleden heb ik Onrust gekend, toen het nog een eiland was en de schepen voeren lustig door het Noordergat, dat hun altijd bijzonder goed te pas kwam, wanneer er een felle Zuidwester blies pal in de Helsdeur. Boven op het Loodsmansduin zittend kon je dan de bruine zeilen zien voortschuiwen langs het wit en groen van het eenzame eilandje.

Later ging dat Noordergat verzanden, de schepen konden er niet meer door en weldra kwam toen de tijd, dat je, met het vallend water mee, het wagen kon, om met een tikje levensgevaar Onrust te betreden. De geschiedenis vermeldt niet, wie de eerste waaghals geweest is, maar hoogstwaarschijnlijk leeft hij nog.

Tegenwoordig is een wandeling of zelfs een fietstocht naar Onrust een heel gewone, maar niettemin zeer onderhoudende ontspanning voor de Texelaars en hun gasten.

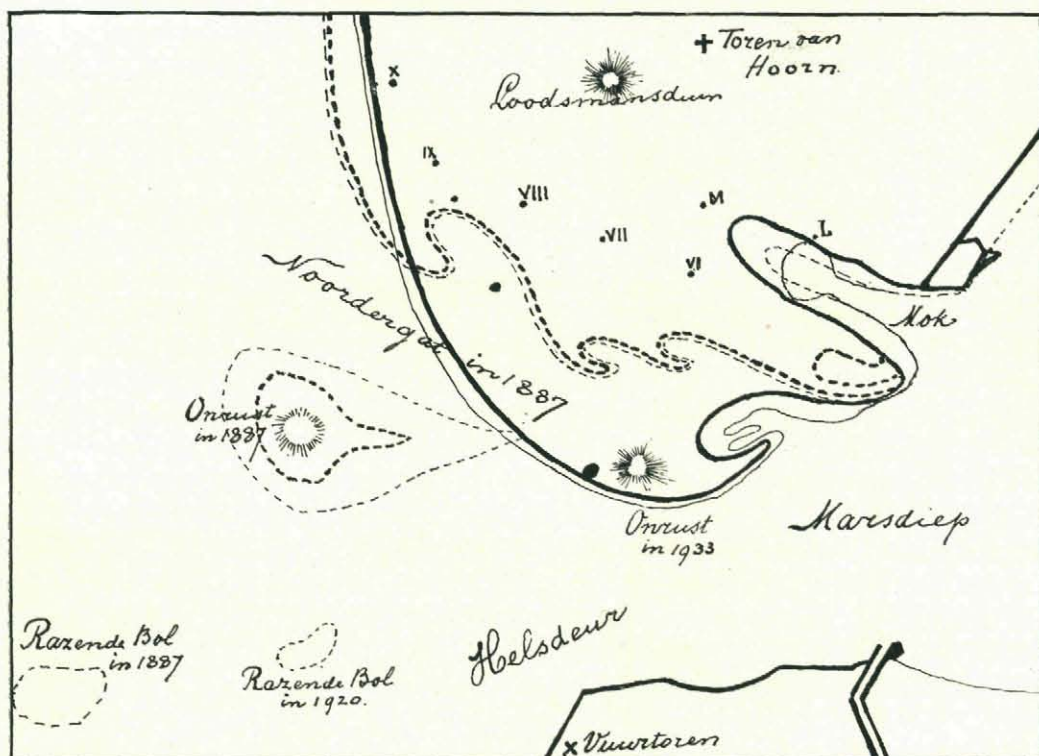

Fig. 1. De zware stippellijn is de hoogwaterlijn in 1887, de lichte stippellijn de laagwaterlijn in hetzelfde jaar. De zware doorgetrokken lijn is de hoogwaterlijn in 1931, de lichte lijn de laagwaterlijn in hetzelfde jaar.

Alleen moet men liefst op Zondag gaan, want op weekdagen is het er vaak onveilig door de schietoefeningen van de Marine.

Evenwel is het Onrust van tegenwoordig heel iets anders dan dat van veertig jaar geleden. Hoogstwaarschijnlijk is daar geen enkel korreltje zand van overgebleven en de ligging is heelemaal anders. Een blik op de kaart leert u, dat het voormalig eiland, thans „wandelduin” zich in die jaren ongeveer vier kilometer oostwaarts heeft verplaatst. Dat gaat zoo bijna ongemerkt, al die jaren door heeft men dag aan dag de wit-met-groene tulband voor den ingang van het Marsdiep kunnen waarnemen en alleen af en toe constateert men met eenige verwondering, dat het duin

alweer meer naar het Oosten is verschoven. Wij hebben vroeger in De Levende Natuur al veel verteld over het schuivend eiland Rottum en dat schuift nog altijd voort. Het schuiven van Onrust is echter veel gemakkelijker waar te nemen. Vooral nu het gekomen is binnen de lijn Hoorn-Huisduinen, weldra zelfs binnen de lijn Strandpaal 6 — Vuurtoren, kan men maand aan maand de vorderingen gadeslaan.

Fig. 2. Boven op Onrust: wind en sand en helm.

Het is niet alleen Onrust, dat aan den haal gaat. Heel Texel ligt te krimpen en te kronkelen langs de Noordzee en de Zeegaten. Ja, men moet zich voorstellen, dat ook al de banken en geulen voor het strand en buitengaats in voortdurende beweging zijn, hoofdzakelijk met een neiging om op te dringen van het Westen naar het Oosten. En als de Razende Bol iets uitgestrekter was, iets hooger kwam te liggen en er ontstond een duintje op, dan kregen we daar een tweede Onrust, dat te zijner tijd alweer tegen

Texel zou aandrijven of heel misschien ook zou stranden bij Kaaphoofd en dan kreeg Huisduinen opeens een mooi breed strand. Al deze bewegingen zijn gewijzigd en versterkt sedert de afsluiting van de Zuiderzee en het loont dus dubbel de moeite, er op te letten.

Men komt het makkelijkst naar Onrust over Hoorn. Een harde weg leidt tot Neeltjes Nol, dan gaat het fietspad verder naar het vliegkamp. We kruisen de Moksloot en staan even stil bij de brug, om te kijken naar het vele water dat hier uit de duinen afvloeit naar de Mok. Naar een ruwe meting was dat op 23 Juli 1933 bijna 40 liter per seconde en we verdiepen ons even in bespiegelingen, wat er wel gebeuren zou, wanneer we dat water eens in de duinen hielden en of het Groote vlak en het Noordvlak dan wellicht nog eens het Zwanewater zouden kunnen overtreffen en of dan Texel van zijn vreemdelingenverkeer wel grooter voordeel zou kunnen trekken dan thans van de veehouderij in de vlakken. Doch over Texel's heden en toekomst liever later nog iets uitvoeriger.

Waar het fietspad het duin bereikt, kruisen wij de richel en bevinden ons dan in de prachtige, nieuwe duinvallei de Geul, die in de volle fleur staat van zijn weelderige jonge vegetatie met velerlei plantensoorten in felle worsteling. We mochten wel ieder jaar het plantenkleed opnieuw beschrijven. Op dezelfde plek, waar tien

Fig. 3. Forsche planten van Zeeraket tegen de Nieuwe vooze richel.

jaar geleden de zonneroosjes bij honderden bloeiden, slingert zich nu de strandwinde met zijn prachtige groote kleurige bloemtrecthers. We kunnen er ons echter niet lang ophouden, want Onrust drijft ons.

Bij paal VI verlaten wij de Geul en zien nu Onrust liggen, maar daarvoor nog een lange witte zandrug, die in de richting van paal VIII aansluiting vindt bij de buitenduinen van de Geul. Deze rug is een schepping van Waterstaat, een van de werken, zooals men ze ook vindt op den Noordvaarder van Terschelling en waarvan men de eerstelingen vindt op Vlieland in de zoogenaamde Kroonspolders (zie *Levende Natuur* XXXV, pag. 149).

Van Dieren heeft er op gewezen, dat deze snel gevormde kunstmatige duinen minder stevig zijn dan de natuurlijke, die langzamerhand omhoog zijn gekomen onder den gestadigen invloed van den plantengroei en dus verstevigd zijn door het dichte netwerk van wortelstokken en worteldraden van biestarwegras, helm en zandhaver en ook eenige humus kunnen hebben gevormd. Daarvan is bij de waterstaatsduintjes geen sprake. Weliswaar zijn ze bestoken met helm, maar die plantengroei zit er dan eigenlijk boven op, niet er doorheen. Intusschen komt de natuur ook wel weer te hulp, wij vonden aan den voet van dit duin een heel mooie vegetatie van zeeraket en ook al twee koude eieren in een verlaten scholekster-nest.

Fig. 4. *Onrust 23 Juli 1933.*

Fig. 5. *Helmgroei aan den Westkant van Onrust.*

Nu ging het over de vlakke Hors op Onrust af, dat scheen op te rijzen uit een mooi vlak stil meer, maar dat was de gewone luchtspiegeling, ons Fata Morgana, een verschijnsel, waar we ook op onze asphalt-wegen al meer en meer vertrouwd mee raken. Inderdaad was alles vlak zand, met weinig schelpen en het gaan was niet heel makkelijk, de voet zakte telkens eventjes in 't zand. Het leek wel wat op drijfzand. En zoo waar, opeens ga ik tot over mijn knieën er in en ik moet al kruipend vaster bodem zien te bereiken. Gelukkig geen drijfzandvlakte maar enkele

drijfzandkuilen, vrijwel rond, een meter of vijftien in middellijn en vrijwel ongevaarlijk, want een bamboestok vond op anderhalven meter diepte alweer vasten grond. En de kinderen zakten er niet eens in, maar dat zou kort na hoog water of kort na een fiksche regenbui wel eens anders kunnen uitvallen. Zulke drijfzandplekken vinden we nog wel op menige plaats van onze Noordzee-eilanden. Dikwijls zijn ze te kennen aan

hun glimmend oppervlak, ook wel, zooals hier aan de kringvormige ondiepe inzinking.

Eindelijk beklommen wij Onrust. Uit de verte lijkt het een platte koek, maar bovenop vindt men diepe geulen en hooge richels, de natuurlijke formatie van jonge duintjes, juist zooals we ze, maar dan op den beganen grond, aantreffen bij paal XXIII. Zooals overal in jonge stuifduinen is er een flinke plantengroei van helm. Anders groeit hier niets. Alleen aan den voet van den heuvel een klein richeltje met biestarwegras. De Westhelling is sterk door den wind aangegrepen. Hier houden groote helmpollen nog stand, hun wortelgestel ligt bloot als een dichte mat en de stevigheid van deze beschutting blijkt ook nog mooi in een klein kopje, dat haast evenveel plantenmateriaal als zand bevat. Doch zoodra die plantendeelen vergaan of verbrokkelen, wordt het geheel weg geblazen. Aan de oostzijde verloopt de helling minder steil. Daar heeft zich een staart gevormd, waar nieuwe helm groeit, die over eenige jaren de westhelling zal moet verdedigen. Zoo rolt ons bergje voort. Tegenwoordig komt aan de Westzijde een plankier te voorschijn, dat Marine eenige jaren geleden aan de Oostzijde had gebouwd.

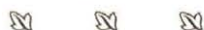
Eindelijk zal Onrust verdrinken in het Marsdiep. Dat zal niet eens zoo heel lang meer duren. Ook komt uit het Zuiden de hoogwaterlijn al meer en meer opdringen. Alles met alles is het zeer waarschijnlijk, dat binnen tien jaar deze Onrust uit ons leven verdwijnen zal. De toeristen zullen die aardige voorpost van het beroemde eiland ongaarne missen.

Wij wandelden van Onrust langs het strand terug naar paal IX en hadden het geluk, een troep tegen te komen van eenige duizenden sterns van verschillende soorten, die op het hooge schelpenstrand tusschen paal VIII en IX zaten af te wachten, of ze lust zouden krijgen, om over te steken naar den vasten wal. De volle zomer is de trektijd der zeezwaluwen.

Bij paal IX hadden we eenige moeite, om in de stuivende helmduinen het slag naar Loodsmansduin te ontdekken, maar het lukte toch spoedig en nu was het heerlijk om uit de plantenarmoede van de buitenduinen gaandeweg te komen in steeds rijker begroeide delletjes, al vonden wij ook hier niet meer de pracht van veertig jaar geleden.

Maar nog altijd blijft Texel een onuitputtelijke bron van studie en genot en de innigste belangstelling en zorg overwaard.

JAC. P. THIJSSE.

SPHAGNUM EN SPHAGNETUM.

II. VERWANTSCHAP (Vierde gedeelte).

Sectie V: *Squarrosa* Schliephacke.

Plantén krachtig of iets teerder en aan *S. Girgensohnii* herinnerend, groen-geel tot bruin-achtig. Takbladen vaak met de bovenhelft sparrig afstaand, ei-lancetvormig, aan beide zijden rijk van poriën voorzien, zonder resorptie-geul aan de bladranden. Chlorophyllcellen in dwarsdoorsnede smal trapeziumvormig of rechthoekig en aan beide zijden vrijliggend.